

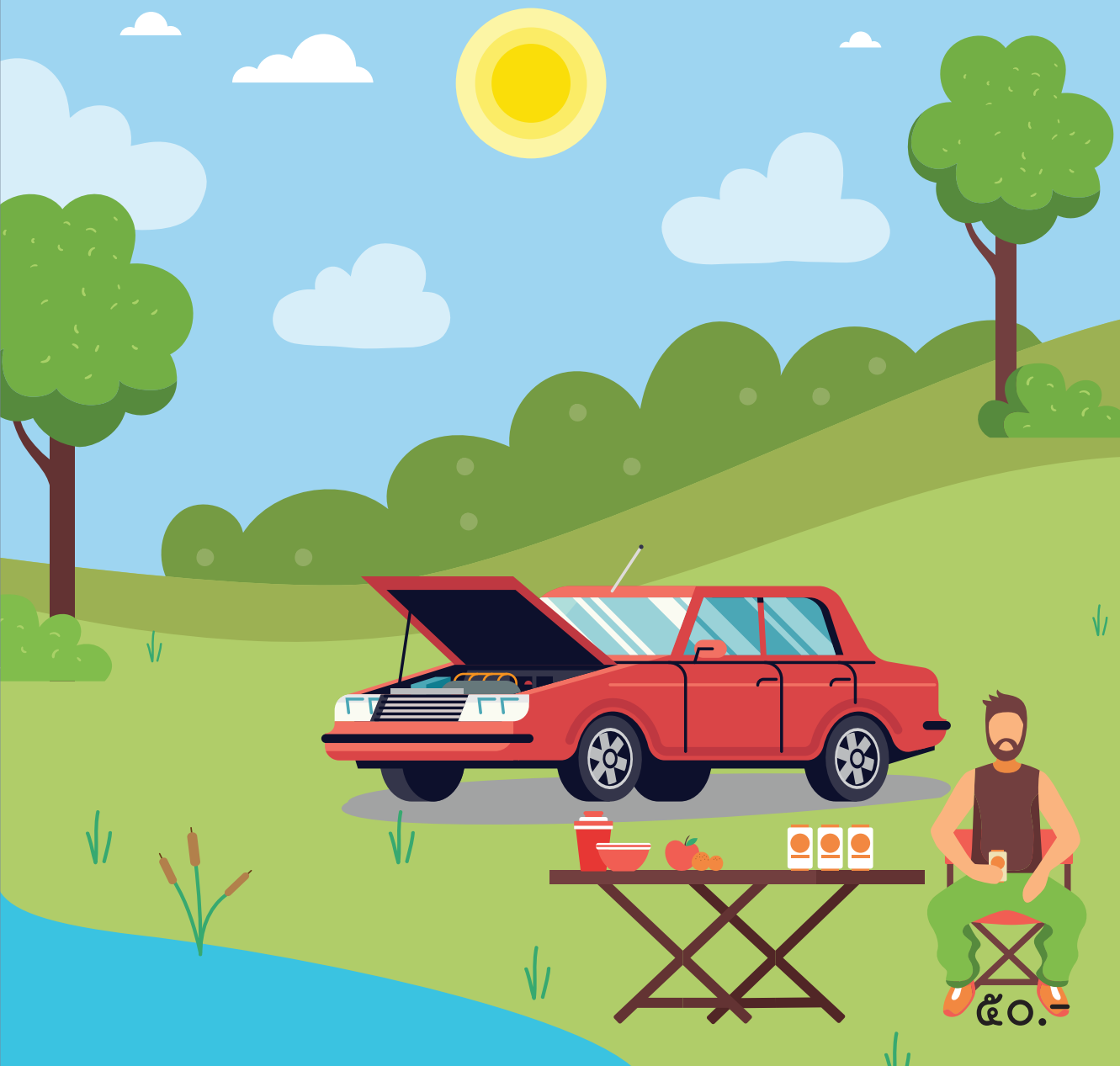
วิทยาศาสตร์กายภาพ เล่ม ๑

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

๕

โลหะ

อโลหะ

กึ่งโลหะ

1		2												17		2	
H		He												VIIA		helium	
hydrogen		IIA															
3		4												9		10	
Li		Be												F		Ne	
lithium		beryllium												oxygen		fluorine	
11		12												17		18	
Na		Mg												Cl		Ar	
sodium		magnesium												sulfur		chlorine	
19		20												35		36	
K		Ca												Br		Kr	
potassium		calcium												bromine		krypton	
37		38												53		54	
Rb		Sr												I		Xe	
rubidium		strontium												tellurium		xenon	
55		56												85		86	
Cs		Ba												Po		At	
caesium		barium												polonium		astatine	
87		88												116		117	
Fr		Ra												Lv		Ts	
francium		radium												livermorium		tennessine	

โลหะ

อโลหะ

กึ่งโลหะ

3		4		5		6		7		8		9		10		11		12	
IIIB		IVB		VB		VIB		VIIB		VIII		VIII		IB		IIB			
21		22		23		24		25		26		27		28		29		30	
Sc		Ti		V		Cr		Mn		Fe		Co		Ni		Cu		Zn	
scandium		titanium		vanadium		chromium		manganese		iron		cobalt		nickel		copper		zinc	
39		40		41		42		43		44		45		46		47		48	
Y		Zr		Nb		Mo		Tc		Ru		Rh		Pd		Ag		Cd	
yttrium		zirconium		niobium		molybdenum		technetium		ruthenium		rhodium		palladium		silver		cadmium	
57-71		72		73		74		75		76		77		78		79		80	
*		Hf		Ta		W		Re		Os		Ir		Pt		Au		Hg	
		hafnium		tantalum		tungsten		rhenium		osmium		iridium		platinum		gold		mercury	
89-103		104		105		106		107		108		109		110		111		112	
**		Rf		Db		Sg		Bh		Hs		Mt		Ds		Rg		Cn	
		rutherfordium		dubnium		seaborgium		bohrium		hassium		meitnerium		darmstadtium		roentgenium		copernicium	

หนังสือเรียน

รายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

วิทยาศาสตร์กายภาพ

ชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

จัดทำโดย

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ

จัดทำเป็นฉบับ e-book ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๖

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ได้จัดทำหนังสือเรียนฉบับ e-book นี้ขึ้น โดยมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์กายภาพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑ ฉบับสิ่งพิมพ์ ที่จัดทำตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทุกประการ เพื่อให้ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไปเข้าถึงได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว รวมทั้งสามารถ เลือกใช้ตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์ต่าง ๆ ทั้งนี้ สสวท. ขอสงวนสิทธิ์ในหนังสือเรียน ฉบับ e-book นี้ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ห้ามผู้ใดทำซ้ำ คัดลอก ดัดแปลง เลียนแบบ จำหน่าย หรือ เผยแพร่ โดยมีได้รับอนุญาต

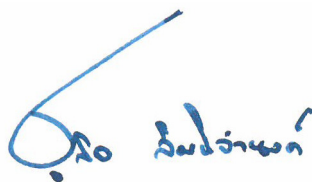
สามารถเข้าถึงสื่อดิจิทัลต่าง ๆ ของ สสวท. ได้ที่ <http://www.ipst.ac.th/ebook-resource/>

คำชี้แจง

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ได้จัดทำตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีจุดเน้นเพื่อต้องการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถที่ทัดเทียมกับนานาชาติ ได้เรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้และแก้ปัญหาที่หลากหลาย มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งในปีการศึกษา ๒๕๖๑ เป็นต้นไปโรงเรียนจะต้องใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) สสวท. จึงได้จัดทำหนังสือเรียนที่เป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรเพื่อให้โรงเรียนได้ใช้สำหรับจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์กายภาพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑ นี้ มีเนื้อหาที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต และรู้เท่าทันกับความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของโลก เช่น สมบัติของธาตุรวมทั้งสารกัมมันตรังสี สมบัติของสารประกอบไอออนิก สมบัติของสารโคเวเลนต์ โดยเฉพาะสารประกอบอินทรีย์ สารประกอบไฮโดรคาร์บอน และพอลิเมอร์ รวมทั้งปฏิกิริยาเคมี ซึ่งเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว ผู้เรียนจะได้ทำกิจกรรมที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญ มีแบบตรวจสอบความรู้ความเข้าใจก่อนเรียน มีแบบฝึกหัดเพื่อให้ตรวจทานความรู้หลังจากที่เรียนไปแล้ว รวมทั้งสรุปความรู้ในแต่ละบทด้วย ในการจัดทำหนังสือเรียนเล่มนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการอิสระ คณาจารย์ทั้งหลาย รวมทั้งครูผู้สอน นักวิชาการ จากสถาบัน และสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

สสวท. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์กายภาพ เล่ม ๑ นี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะช่วยให้การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หากมีข้อเสนอแนะใดที่จะทำให้หนังสือเรียนเล่มนี้ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โปรดแจ้ง สสวท. ทราบด้วย จะขอบคุณยิ่ง

(ศาสตราจารย์ชูกิจ ลิ้มปิจำนงค์)

ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อเสนอแนะทั่วไปในการใช้หนังสือเรียน

หนังสือเรียนเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ในการศึกษาเนื้อหาที่สำคัญ และเกิดทักษะที่จำเป็นที่สอดคล้องกับตัวชี้วัด ตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งยังมีสื่อ AR ที่ช่วยเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน และสามารถเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ รายการสื่อเพิ่มเติมได้จาก QR code หรือ URL ที่อยู่ประจำแต่ละบท การทำความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์หรือข้อความตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนใช้หนังสือเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสัญลักษณ์หรือข้อความตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือเรียน มีดังนี้

คำถามสำคัญ

คำถามประจำบทที่ผู้เรียนต้องอาศัยความรู้ทั้งหมดในบทเรียนในการตอบคำถาม ซึ่งผู้เรียนควรตอบได้หลังจากได้เรียนรู้ในบทนั้นแล้ว

จุดประสงค์การเรียนรู้

เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ที่ต้องการให้นักเรียนเกิดความรู้หรือทักษะหลังจากผ่านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในแต่ละหัวข้อซึ่งผู้เรียนควรศึกษาทำความเข้าใจก่อนเริ่มเรียนรู้ในแต่ละหัวข้อ

ตรวจสอบความรู้ก่อนเรียน

ชุดคำถามที่ใช้ในการตรวจสอบความรู้ก่อนเรียน ซึ่งผู้เรียนควรตอบคำถามให้ถูกต้องทั้งหมด หากไม่ถูกต้องควรทบทวนเนื้อหา นั้นก่อนเริ่มการเรียนรู้เรื่องใหม่ในแต่ละบท

ชวนคิด

คำถามระหว่างเรียนที่เชื่อมโยงหรือต่อยอดความรู้เดิมที่ศึกษาแล้วกับความรู้ใหม่หรือความรู้ในศาสตร์อื่น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์หรือความต่อเนื่องของเนื้อหา

ตรวจสอบความเข้าใจ

คำถามระหว่างเรียนที่ช่วยประเมินการเรียนรู้ซึ่งผู้เรียนสามารถใช้ตรวจสอบว่า ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาแล้วหรือยัง

กิจกรรม

การปฏิบัติที่ช่วยในการเรียนรู้เนื้อหาหรือฝึกฝนให้เกิดทักษะตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของบทเรียน โดยอาจเป็นการทดลอง การสืบค้นข้อมูล หรือกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งผู้เรียนควรลงมือ ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะทั่วไปในการใช้หนังสือเรียน

กิจกรรมเสนอแนะ

การปฏิบัติที่ช่วยเสริมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติในห้องเรียนหรือนอกเวลาเรียนได้

ความรู้เพิ่มเติม

ความรู้ที่เพิ่มเติมจากเนื้อหาในบทเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น โดยไม่มีการวัดและประเมินผล

รู้หรือไม่

ความรู้ที่เชื่อมโยงให้เห็นความสอดคล้องของเนื้อหาบทเรียนกับปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน

ศัพท์น่ารู้

ความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่เพิ่มเติมและสอดคล้องกับเนื้อหาภายในบทเรียน

สื่อ AR (Augmented Reality)

สื่อเสริมการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยี AR ผู้เรียนสามารถดาวน์โหลดเพื่อใช้งานผ่านแอปพลิเคชัน "AR วิทย์ ม.ปลาย"

แบบฝึกหัด

คำถามระหว่างเรียนที่ช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความรู้ในบทเรียน ซึ่งนักเรียนสามารถใช้ตรวจสอบความเข้าใจของเนื้อหาและฝึกฝนตนเองให้มีทักษะที่จำเป็นตามจุดประสงค์การเรียนรู้ได้

สรุปเนื้อหาภายในบทเรียน

การสรุปเนื้อหาสำคัญภายในบทเรียนเพื่อช่วยให้เห็นภาพรวมของเนื้อหาทั้งหมด

แบบฝึกหัดท้ายบท

คำถามท้ายบทเรียนสำหรับให้ผู้เรียนตรวจสอบความเข้าใจหลังจากเรียนจบบทเรียนแล้วซึ่งผู้เรียนสามารถใช้เป็นข้อมูลในการทบทวนเนื้อหาที่ยังไม่เข้าใจได้

สารบัญ

บทที่

เนื้อหา

หน้า

1

อากาศ	1
1.1 องค์ประกอบในอากาศ	4
1.2 อะตอม	7
1.3 ธาตุ	13
1.4 การใช้ประโยชน์จากอากาศ	16
1.5 มลพิษทางอากาศ	19
สรุปเนื้อหาภายในบทเรียน	20
แบบฝึกหัดท้ายบทที่ 1	21

อากาศ

2

น้ำ	26
2.1 โมเลกุลของน้ำ	29
2.2 สารในแหล่งน้ำธรรมชาติ	40
2.3 การละลายของสารในน้ำ	46
สรุปเนื้อหาภายในบทเรียน	51
แบบฝึกหัดท้ายบทที่ 2	52

น้ำ

สารบัญ

บทที่

เนื้อหา

หน้า

3

อาหาร	55
3.1 ไขมันและน้ำมัน	59
3.2 คาร์โบไฮเดรต	65
3.3 โปรตีน	69
3.4 วิตามินและเกลือแร่	75
3.5 บรรจุภัณฑ์สำหรับอาหาร	82
สรุปเนื้อหาภายในบทเรียน	90
แบบฝึกหัดท้ายบทที่ 3	91

อาหาร

4

พลังงาน	94
4.1 เชื้อเพลิง	98
4.2 แบตเตอรี่	114
4.3 สารกัมมันตรังสี	118
สรุปเนื้อหาภายในบทเรียน	126
แบบฝึกหัดท้ายบทที่ 4	127

พลังงาน

สารบัญ		
บทที่	เนื้อหา	หน้า
ภาคผนวก	ชื่อธาตุ	130
	บรรณานุกรม	133
	ที่มาของรูป	134
	คณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียน	137

บทที่

ipst.me/8871

1

| อากาศ

อากาศที่อยู่รอบตัวประกอบด้วยแก๊สหลายชนิด มีทั้งที่เป็นธาตุและสารประกอบ อาจอยู่ในรูปของอะตอมหรือโมเลกุลที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสารเคมี ซึ่งการทราบองค์ประกอบพื้นฐานของสารเคมีทำให้สามารถอธิบายหรือทำนายสมบัติของสารเคมีและนำไปใช้ประโยชน์ได้

คำถามสำคัญ

ธาตุและสารประกอบใดบ้างที่เป็นองค์ประกอบในอากาศ ธาตุแต่ละชนิดมีองค์ประกอบภายในอะตอมเหมือนหรือต่างกันอย่างไร ส่งผลต่อสมบัติของธาตุอย่างไร และธาตุมีการนำไปใช้ประโยชน์หรืออันตรายอย่างไร

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกชื่อและปริมาณของแก๊สต่าง ๆ ในอากาศ
2. ระบุว่าสารเป็นธาตุหรือสารประกอบ และอยู่ในรูปอะตอม โมเลกุล หรือ ไอออนจากสูตรเคมี
3. ระบุจำนวนเวเลนซ์อิเล็กตรอนจากแบบจำลองอะตอมของโบร์ของธาตุที่กำหนดให้
4. เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแบบจำลองอะตอมของโบร์กับแบบจำลองอะตอมแบบกลุ่มหมอก
5. ระบุจำนวนโปรตอน นิวตรอน และอิเล็กตรอนของอะตอมและไอออนที่เกิดจากอะตอมเดียว
6. เขียนสัญลักษณ์นิวเคลียร์ของธาตุที่กำหนดให้ และระบุว่าธาตุใดเป็นไอโซโทปกัน
7. ระบุหมู่และคาบของธาตุในตารางธาตุ
8. ระบุว่าธาตุที่กำหนดให้เป็นโลหะ อโลหะ หรือกึ่งโลหะ หรือเป็นธาตุเรพรีเซนเททีฟ หรือธาตุแทรนซิชันจากตารางธาตุ
9. เปรียบเทียบการนำไฟฟ้าและการให้หรือรับอิเล็กตรอนของธาตุโลหะและอโลหะ
10. บอกประโยชน์ของแก๊สในอากาศ
11. สืบค้นข้อมูลและนำเสนอประโยชน์และอันตรายของธาตุเรพรีเซนเททีฟและธาตุแทรนซิชัน
12. ยกตัวอย่างสารมลพิษในอากาศ รวมถึงแหล่งกำเนิดและผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม

ตรวจสอบความรู้ก่อนเรียน

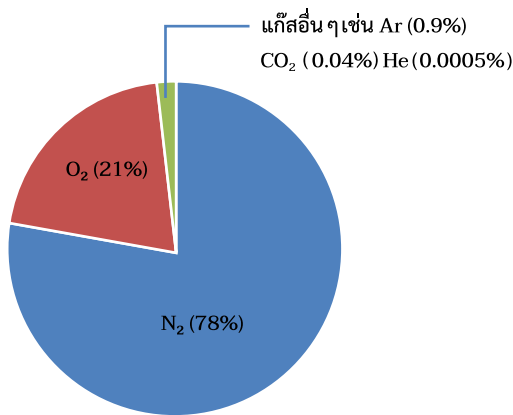
พิจารณาข้อความต่อไปนี้ ถ้าถูกต้องให้ใส่เครื่องหมาย ✓ ถ้าผิดให้ใส่เครื่องหมาย ✗

- ☐ 1. อากาศเป็นสารผสม
- ☐ 2. ธาตุและสารประกอบเป็นสารบริสุทธิ์
- ☐ 3. อะตอมเป็นอนุภาคที่เล็กที่สุดของสารที่อยู่ในธรรมชาติได้
- ☐ 4. โมเลกุลประกอบด้วย 2 อะตอมขึ้นไป
- ☐ 5. โปรตอน นิวตรอน และอิเล็กตรอนเป็นองค์ประกอบภายในอะตอม

อากาศเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากต่อสิ่งมีชีวิต และประกอบไปด้วยแก๊สหลายชนิดที่มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน เช่น แก๊สออกซิเจนใช้ในการหายใจ แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ใช้ในการสังเคราะห์แสง

1.1 องค์ประกอบในอากาศ

องค์ประกอบในอากาศส่วนใหญ่เป็นแก๊สไนโตรเจน (N_2) ประมาณร้อยละ 78 โดยปริมาตร และแก๊สออกซิเจน (O_2) อีกประมาณร้อยละ 21 ส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 1 เป็นแก๊สชนิดอื่น เช่น แก๊สอาร์กอน (Ar) แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) แก๊สฮีเลียม (He) ดังรูป 1.1

รูป 1.1 ปริมาณของแก๊สต่าง ๆ ในอากาศ

แก๊สไนโตรเจน (N_2) มีปริมาณมากที่สุดในอากาศ แก๊สนี้ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น เมื่อมนุษย์หายใจ แก๊สชนิดนี้จะเคลื่อนที่ผ่านเข้าและออกจากปอดโดยไม่ทำปฏิกิริยากับสารใด ๆ ในร่างกาย

แก๊สออกซิเจน (O_2) มีปริมาณน้อยกว่าแก๊สไนโตรเจนเกือบ 4 เท่า แต่มีความจำเป็นต่อสิ่งมีชีวิตมาก เมื่อมนุษย์และสัตว์หายใจเอาแก๊สออกซิเจนเข้าสู่ร่างกาย แก๊สชนิดนี้จะทำปฏิกิริยาเคมีกับสารอาหาร แล้วให้พลังงานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต นอกจากนี้แก๊สออกซิเจนยังมีส่วนสำคัญในปฏิกิริยาเคมีที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น การเผาไหม้ การเกิดสนิม

แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) มีปริมาณน้อยมากในอากาศ แก๊สนี้ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น เป็นผลิตภัณฑ์จากปฏิกิริยาเคมีระหว่างสารอาหารกับแก๊สออกซิเจนในกระบวนการหายใจของสิ่งมีชีวิต รวมทั้งการเผาไหม้เชื้อเพลิงต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ยังเป็นสารตั้งต้นที่สำคัญในกระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสงของพืช

รูป 1.2 การหมุนเวียนแก๊สออกซิเจนและแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์

แก๊สอาร์กอน (Ar) มีประมาณร้อยละ 0.9 ในอากาศ คำว่า “อาร์กอน” ในภาษากรีกมีความหมายว่า “ขี้เกียจ เฉื่อยชา” ซึ่งสอดคล้องกับความไม่ว่องไวต่อปฏิกิริยาเคมีของแก๊สนี้ นอกจากนั้นในอากาศยังมีแก๊สฮีเลียม (He) ซึ่งเป็นแก๊สอีกชนิดหนึ่งที่เฉื่อยต่อปฏิกิริยาเคมี ดังนั้นเมื่อหายใจเข้าไป แก๊สเหล่านี้จึงไม่เกิดปฏิกิริยากับสารเคมีใด ๆ ในร่างกาย

แก๊สต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วเป็นแก๊สที่เป็นองค์ประกอบของอากาศแห้ง แต่ในอากาศยังมีความชื้น ซึ่งเกิดจากไอน้ำ (H_2O) ในปริมาณที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับอุณหภูมิ ฤดูกาล หรือสถานที่ เนื่องจากไอน้ำเป็นแก๊สที่ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่สิ่งที่ตามองเห็น เช่น เมฆ หมอก เกิดจากการควบแน่นของไอน้ำกลายเป็นละอองน้ำขนาดเล็กจำนวนมากที่ยังไม่ตกลงสู่พื้นโลก

รูป 1.3 เมฆบนท้องฟ้า

อากาศประกอบด้วยสารเคมีที่อยู่ในรูปของอะตอม เช่น แก๊สอาร์กอน (Ar) แก๊สฮีเลียม (He) และอยู่ในรูปของโมเลกุล เช่น แก๊สไนโตรเจน (N_2) แก๊สออกซิเจน (O_2) แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ไอน้ำ (H_2O) โดยสารที่มีธาตุเพียงชนิดเดียวเป็นองค์ประกอบ เรียกว่า ธาตุ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของอะตอม เช่น แก๊สอาร์กอน (Ar) แก๊สฮีเลียม (He) หรืออยู่ในรูปของโมเลกุล เช่น แก๊สไนโตรเจน (N_2) แก๊สออกซิเจน (O_2) แต่สารที่มีธาตุมากกว่าหนึ่งชนิดเป็นองค์ประกอบ เรียกว่า สารประกอบ เช่น แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ไอน้ำ (H_2O) ดังแสดงด้วยแบบจำลองรูป 1.4

รูป 1.4 แบบจำลองอะตอมและโมเลกุลของธาตุและสารประกอบ

ดังนั้นสารที่อยู่ในรูปอะตอมจัดเป็นธาตุเสมอ ส่วนสารที่อยู่ในรูปโมเลกุลอาจเป็นธาตุหรือสารประกอบก็ได้ ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถพิจารณาได้จากสูตรเคมีของสาร

แบบฝึกหัด 1.1

สารเคมีต่อไปนี้เป็นแก๊สที่อาจพบในอากาศ จงระบุว่าสารต่อไปนี้อยู่ในรูปอะตอมหรือโมเลกุล และเป็นธาตุหรือสารประกอบ โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง

สูตรเคมี	ชื่อสารเคมี	อะตอม	โมเลกุล	ธาตุ	สารประกอบ
H ₂	แก๊สไฮโดรเจน (hydrogen gas)		✓	✓	
Cl ₂	แก๊สคลอรีน (chlorine gas)				
HCl	ไฮโดรเจนคลอไรด์ (hydrogen chloride)				
O ₃	โอโซน (ozone)				
NO	ไนโตรเจนมอนอกไซด์ (nitrogen monoxide)				
CO	คาร์บอนมอนอกไซด์ (carbon monoxide)				
Ne	นีออน (neon)				
CH ₄	มีเทน (methane)				

1.2 อะตอม

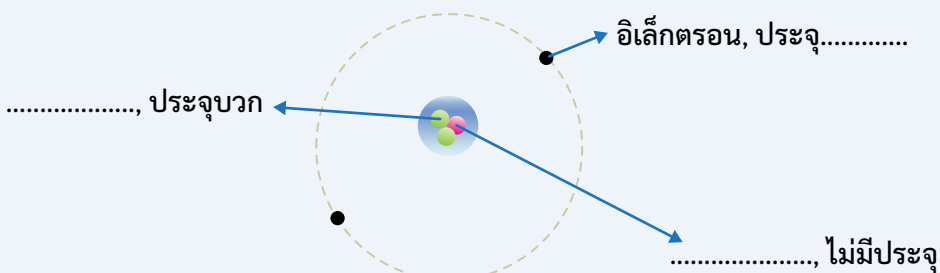
อะตอมเป็นหน่วยย่อยของสารเคมี ภายในอะตอมประกอบด้วยโปรตอน นิวตรอน และ อิเล็กตรอน ซึ่งมีจำนวนที่แตกต่างกันในธาตุแต่ละชนิด ทำให้ธาตุแต่ละชนิดมีมวลของอะตอมและสมบัติที่ต่างจากกัน เช่น อะตอมของออกซิเจน (O) มี 8 โปรตอน 8 นิวตรอน และ 8 อิเล็กตรอน ซึ่งมีสมบัติต่างจากอะตอมของฮีเลียม (He) ที่มี 2 โปรตอน 2 นิวตรอน และ 2 อิเล็กตรอน ในธรรมชาติธาตุออกซิเจน (O_2) อยู่ในรูปโมเลกุล เป็นแก๊สที่เกิดปฏิกิริยาเคมีได้ เช่น ปฏิกิริยาการเผาไหม้ ส่วนธาตุฮีเลียม (He) อยู่ในรูปอะตอม เป็นแก๊สที่ไม่เกิดปฏิกิริยาเคมี และแก๊สฮีเลียมเบากว่าแก๊สออกซิเจน

เนื่องจากอะตอมและองค์ประกอบภายในอะตอมมีขนาดเล็กมากไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า จึงมีการใช้แบบจำลองอะตอมในการแสดงองค์ประกอบและตำแหน่งขององค์ประกอบในอะตอม ซึ่งแบบจำลองอะตอมได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับผลการทดลองของนักวิทยาศาสตร์ที่มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

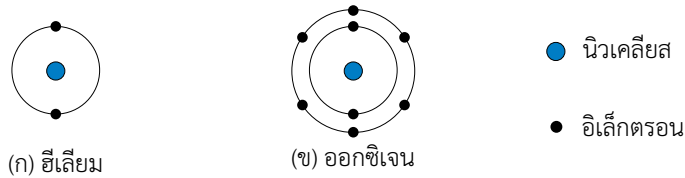

กิจกรรม 1.1 องค์ประกอบภายในอะตอม

จากแบบจำลองอะตอมที่กำหนดให้ จงเติมชื่อองค์ประกอบภายในอะตอมให้สมบูรณ์

แบบจำลองอะตอมที่นิยมนำมาใช้ในการอธิบายสมบัติทางเคมีของธาตุคือ แบบจำลองอะตอมของโบร์ (Bohr's atomic model) ประกอบด้วยโปรตอน (proton, p) ที่มีประจุบวก และนิวตรอน (neutron, n) ไม่มีประจุรวมกันอยู่ในนิวเคลียส และอิเล็กตรอน (electron, e) มีประจุลบ เคลื่อนที่รอบนิวเคลียสเป็นวง ซึ่งแต่ละวงมีระยะห่างจากนิวเคลียสและมีพลังงานต่างกัน อิเล็กตรอนที่อยู่วงนอกสุดเรียกว่า เวเลนซ์อิเล็กตรอน (valence electron) ดังตัวอย่างแสดงในรูป 1.5

รูป 1.5 แผนภาพแสดงแบบจำลองอะตอมของโบร์ของลิเทียมและโพแทสเซียม

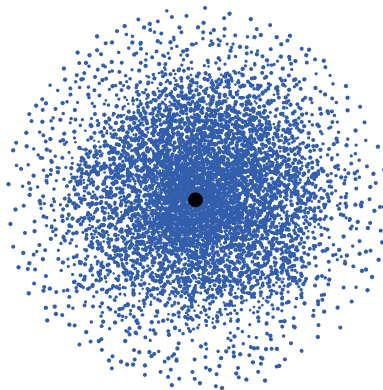

ตรวจสอบความเข้าใจ

แบบจำลองอะตอมของโบร์ที่แสดงในรูป 1.5 อะตอมของธาตุลิเทียมและโพแทสเซียม มีจำนวนเวเลนซ์อิเล็กตรอนเป็นเท่าใด

เนื่องจากอิเล็กตรอนมีขนาดเล็กและเคลื่อนที่อย่างรวดเร็วตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถบอกตำแหน่งที่แน่นอนของอิเล็กตรอนได้ จึงมีการเสนอแบบจำลองอะตอมแบบกลุ่มหมอก (electron cloud model of atom) ซึ่งแสดงโอกาสที่จะพบอิเล็กตรอนในลักษณะกลุ่มหมอก โดยบริเวณที่มีกลุ่มหมอกทึบเป็นบริเวณที่มีโอกาสพบอิเล็กตรอนได้มากกว่าบริเวณที่มีกลุ่มหมอกจาง ดังรูป 1.6

รูป 1.6 แบบจำลองอะตอมแบบกลุ่มหมอก

ตรวจสอบความเข้าใจ

แบบจำลองอะตอมแบบกลุ่มหมอกแสดงจำนวนอิเล็กตรอนและเวเลนซ์อิเล็กตรอนหรือไม่

อะตอมของธาตุชนิดเดียวกันมีจำนวนโปรตอนเท่ากัน แต่อะตอมของธาตุต่างชนิดกันมีจำนวนโปรตอนไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงใช้จำนวนโปรตอนระบุชนิดของธาตุได้ เนื่องจากอะตอมเป็นกลางทางไฟฟ้า จึงมีจำนวนอิเล็กตรอนเท่ากับจำนวนโปรตอน ส่วนจำนวนนิวตรอนของธาตุแต่ละชนิดอาจเท่าหรือไม่เท่ากับจำนวนโปรตอน ดังตาราง 1.1

ตาราง 1.1 จำนวนโปรตอน อิเล็กตรอน และนิวตรอนของธาตุบางชนิด

สัญลักษณ์ธาตุ	ชื่อธาตุ	จำนวน		
		โปรตอน	อิเล็กตรอน	นิวตรอน
H	ไฮโดรเจน (hydrogen)	1	1	0
He	ฮีเลียม (helium)	2	2	2
C	คาร์บอน (carbon)	6	6	6
N	ไนโตรเจน (nitrogen)	7	7	7
O	ออกซิเจน (oxygen)	8	8	8
F	ฟลูออรีน (fluorine)	9	9	10
Ne	นีออน (neon)	10	10	10
Mg	แมกนีเซียม (magnesium)	12	12	12
Cl	คลอรีน (chlorine)	17	17	18
Ar	อาร์กอน (argon)	18	18	22

เมื่ออะตอมของธาตุมีการให้หรือรับอิเล็กตรอนทำให้เกิดเป็นไอออน โดยไอออนบวกมีจำนวนอิเล็กตรอนน้อยกว่าโปรตอน และไอออนลบมีจำนวนอิเล็กตรอนมากกว่าโปรตอน ตัวอย่างดังตาราง 1.2

ตาราง 1.2 จำนวนโปรตอน อิเล็กตรอน และนิวตรอนของไอออนบางชนิด

ไอออน	จำนวน		
	โปรตอน	อิเล็กตรอน	นิวตรอน
F^-	9	10	10
O^{2-}	8	10	8
Na^+	11	10	12
Ca^{2+}	20	18	20

จากตารางสังเกตว่า อะตอมของธาตุแต่ละชนิดเกิดเป็นไอออนโดยที่จำนวนโปรตอนและนิวตรอนไม่เปลี่ยนแปลง

ตรวจสอบความเข้าใจ

จากตาราง 1.1 ไอออนบวกของธาตุไฮโดรเจน (H^+) ไอออนบวกของธาตุแมกนีเซียม (Mg^{2+}) และไอออนลบของธาตุคลอรีน (Cl^-) มีจำนวนโปรตอน นิวตรอน และอิเล็กตรอนอย่างละเท่าใด

ชวนคิด

อะตอมของธาตุชนิดหนึ่งมี 13 โปรตอน นักเรียนสามารถระบุจำนวนอิเล็กตรอน และนิวตรอนของธาตุนี้ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

เนื่องจากอะตอมของธาตุแต่ละชนิดมีจำนวนโปรตอนไม่เท่ากัน ดังนั้นการแสดงชนิดของธาตุด้วยสัญลักษณ์ธาตุ ทำให้ทราบจำนวนโปรตอนและจำนวนอิเล็กตรอน ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน แต่จะยังไม่ทราบจำนวนนิวตรอน ถ้าต้องการทราบจำนวนนิวตรอนในอะตอม ต้องพิจารณาจากสัญลักษณ์นิวเคลียร์ (nuclear symbol) ซึ่งนอกจากประกอบด้วยสัญลักษณ์ธาตุ (element symbol) แล้วยังมีเลขอะตอม (atomic number) ที่แสดงจำนวนโปรตอนเขียนไว้ที่มุมล่างซ้ายของสัญลักษณ์ธาตุ และเลขมวล (mass number) ที่แสดงผลรวมของจำนวนโปรตอนและนิวตรอนในนิวเคลียสเขียนไว้ที่มุมบนซ้ายของสัญลักษณ์ธาตุ เช่น ธาตุฮีเลียม (He) มี 2 โปรตอน และ 2 นิวตรอน จึงมีเลขอะตอมเท่ากับ 2 และเลขมวลเท่ากับ 4 และมีสัญลักษณ์นิวเคลียร์เป็น ${}^4_2\text{He}$ จากข้อมูลจำนวนโปรตอนและนิวตรอนในตาราง 1.1 สามารถเขียนสัญลักษณ์นิวเคลียร์ของธาตุไนโตรเจน (N) และอาร์กอน (Ar) ได้ในทำนองเดียวกัน ดังรูป 1.7

เลขมวล	4	14	40
เลขอะตอม	2	7	18
	He	N	Ar
จำนวนโปรตอน	2	7	18
จำนวนนิวตรอน	2	7	22

รูป 1.7 สัญลักษณ์นิวเคลียร์ของธาตุฮีเลียม ไนโตรเจน และอาร์กอน

เนื่องจากอะตอมของธาตุมีจำนวนโปรตอนและอิเล็กตรอนเท่ากัน ดังนั้นจำนวนอิเล็กตรอนของอะตอมจึงเท่ากับเลขอะตอมในสัญลักษณ์นิวเคลียร์ด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าธาตุชนิดเดียวกันที่มีเลขมวลต่างกันซึ่งเรียกว่า **ไอโซโทป** (isotope) เช่น ธาตุไฮโดรเจนมีเลขอะตอมเท่ากับ 1 มี 3 ไอโซโทปที่มีเลขมวลเท่ากับ 1 2 และ 3 ซึ่งมีสัญลักษณ์นิวเคลียร์เป็น ${}^1_1\text{H}$ ${}^2_1\text{H}$ และ ${}^3_1\text{H}$ ตามลำดับ หรืออาจเขียนรูปย่อของไอโซโทปโดยแสดงเฉพาะสัญลักษณ์ของธาตุกับเลขมวล เช่น ${}^3_1\text{H}$ เขียนได้เป็น ${}^3\text{H}$ หรือ H-3

ชวนคิด

ไอโซโทปของธาตุชนิดเดียวกันมีจำนวนโปรตอน นิวตรอน และอิเล็กตรอนเท่ากันหรือไม่
อย่างไร

ไอโซโทปของธาตุบางชนิดไม่เสถียร สามารถแผ่รังสีได้ เรียกว่า ไอโซโทปกัมมันตรังสี (radioactive isotope) ไอโซโทปกัมมันตรังสีบางชนิดนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ยูเรเนียม-235 (U-235) ใช้เป็นแหล่งพลังงานในโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ คาร์บอน-14 (C-14) ใช้หาอายุของซากสิ่งมีชีวิตโบราณ ไอโอดีน-131 (I-131) ใช้ติดตามและรักษาความผิดปกติของต่อมไทรอยด์

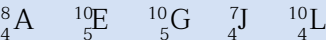

แบบฝึกหัด 1.2

- 1. แก๊สซัลเฟอร์ไดออกไซด์เป็นสารมลพิษที่ก่อให้เกิดภาวะฝนกรด ซึ่งมีธาตุซัลเฟอร์ (S) และธาตุออกซิเจน (O) เป็นองค์ประกอบ จงระบุจำนวนโปรตอน นิวตรอน และอิเล็กตรอนของธาตุซัลเฟอร์และออกซิเจน
- 2. อะตอมของธาตุเมื่อเปลี่ยนเป็นไอออนบวกจะมีจำนวนโปรตอน นิวตรอน และอิเล็กตรอนเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร
- 3. ไอออนลบของธาตุไนโตรเจน (N^{3-}) มีจำนวนโปรตอนและอิเล็กตรอนเป็นเท่าใด
- 4. จงเติมข้อมูลเกี่ยวกับอะตอมของธาตุในตารางให้สมบูรณ์

สัญลักษณ์นิวเคลียร์	สัญลักษณ์ธาตุ	เลขอะตอม	เลขมวล	จำนวน		
				โปรตอน	อิเล็กตรอน	นิวตรอน
^1_1H						
	O	8	16			
	C			6		6
	Cl		35		17	
$^{20}_{10}\text{Ne}$						

- 5. พิจารณาสัญลักษณ์นิวเคลียร์ของธาตุสมมติต่อไปนี้

ธาตุสมมติใดเป็นไอโซโทปกัมมันตรังสี

รู้หรือไม่

ในอดีตนักวิทยาศาสตร์ใช้รูปภาพเป็นสัญลักษณ์แทนชื่อธาตุ แต่เมื่อพบธาตุจำนวนมาก จึงใช้ตัวอักษรแทนภาพ โดยให้ใช้อักษรตัวแรกของชื่อธาตุ และให้เขียนอักษรตัวแรกเป็นสัญลักษณ์ธาตุ แต่ถ้ามีอักษรตัวแรกซ้ำกันให้เพิ่มตัวอักษรตัวถัดไป ซึ่งอาจเป็นตัวที่ 2 3 หรือ 4 ในชื่อนั้น โดยเขียนด้วยตัวพิมพ์เล็ก เช่น ธาตุคาร์บอน (carbon) เขียนสัญลักษณ์ธาตุเป็น C ส่วนธาตุโคบอลต์ (cobalt) เขียนสัญลักษณ์ธาตุเป็น Co สัญลักษณ์ธาตุบางชนิดมาจากชื่อธาตุในภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ เช่น ธาตุเหล็ก (iron) มาจากชื่อในภาษาละตินคือ ferrum เขียนสัญลักษณ์ธาตุเป็น Fe หรือชื่อธาตุบางชนิดอาจตั้งชื่อตามนักวิทยาศาสตร์ เช่น ธาตุไอน์สไตเนียม (Es) หรือตั้งชื่อตามสมบัติของธาตุ เช่น ธาตุเรเดียม (Ra) มาจากสมบัติของธาตุที่สามารถแผ่รังสีได้

1.3 ธาตุ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ธาตุที่เป็นองค์ประกอบของแก๊สในอากาศมีทั้งที่อยู่ในรูปอะตอมและโมเลกุล เช่น อาร์กอน (Ar) ฮีเลียม (He) แก๊สออกซิเจน (O_2) แก๊สไนโตรเจน (N_2) นอกจากธาตุดังกล่าวแล้วยังมีการค้นพบธาตุอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีธาตุที่ค้นพบแล้วไม่น้อยกว่า 118 ธาตุ นักวิทยาศาสตร์ได้จัดหมวดหมู่ของธาตุในรูปของตารางที่เรียกว่า **ตารางธาตุ** (periodic table of elements) โดยจัดเรียงธาตุตามเลขอะตอม และให้ธาตุที่มีสมบัติคล้ายคลึงกันอยู่ในหมู่ที่ใกล้เคียงกัน ดังรูป 1.8

1																	18
IA																	VIIIA
1 H hydrogen	2 He helium																
3 Li lithium	4 Be beryllium																
11 Na sodium	12 Mg magnesium																
19 K potassium	20 Ca calcium	21 Sc scandium	22 Ti titanium	23 V vanadium	24 Cr chromium	25 Mn manganese	26 Fe iron	27 Co cobalt	28 Ni nickel	29 Cu copper	30 Zn zinc	31 Ga gallium	32 Ge germanium	33 As arsenic	34 Se selenium	35 Br bromine	36 Kr krypton
37 Rb rubidium	38 Sr strontium	39 Y yttrium	40 Zr zirconium	41 Nb niobium	42 Mo molybdenum	43 Tc technetium	44 Ru ruthenium	45 Rh rhodium	46 Pd palladium	47 Ag silver	48 Cd cadmium	49 In indium	50 Sn tin	51 Sb antimony	52 Te tellurium	53 I iodine	54 Xe xenon
55 Cs caesium	56 Ba barium	57-71 La lanthanum	72 Hf hafnium	73 Ta tantalum	74 W tungsten	75 Re rhenium	76 Os osmium	77 Ir iridium	78 Pt platinum	79 Au gold	80 Hg mercury	81 Tl thallium	82 Pb lead	83 Bi bismuth	84 Po polonium	85 At astatine	86 Rn radon
87 Fr francium	88 Ra radium	89-103 Ac actinium	104 Rf rutherfordium	105 Db dubnium	106 Sg seaborgium	107 Bh bohrium	108 Hs hassium	109 Mt meitnerium	110 Ds darmstadtium	111 Rg roentgenium	112 Cn copernicium	113 Nh nihonium	114 Fl flerovium	115 Mc moscovium	116 Lv livermorium	117 Ts tennessine	118 Og oganesson

โลหะ

อโลหะ

กึ่งโลหะ

13 B boron	14 C carbon	15 N nitrogen	16 O oxygen	17 F fluorine	18 Ne neon
31 Al aluminium	32 Si silicon	33 P phosphorus	34 S sulfur	35 Cl chlorine	36 Ar argon
49 Ga gallium	50 Ge germanium	51 As arsenic	52 Se selenium	53 Br bromine	54 Kr krypton
81 Tl thallium	82 Pb lead	83 Bi bismuth	84 Po polonium	85 At astatine	86 Rn radon
113 Nh nihonium	114 Fl flerovium	115 Mc moscovium	116 Lv livermorium	117 Ts tennessine	118 Og oganesson

*

กลุ่มธาตุแลนทานอยด์

**

กลุ่มธาตุแอกทิโนยด์

รูป 1.8 ตารางธาตุ

ตารางธาตุมีแถวตามแนวนั่ง เรียกว่า **หมู่** (group) และมีแถวตามแนวนอน เรียกว่า **คาบ** (period) การระบุหมู่ในตารางธาตุที่นิยมใช้กันในปัจจุบันมี 2 ระบบคือ ระบบ International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC) ซึ่งแบ่งธาตุเป็น 18 หมู่ โดยใช้สัญลักษณ์เลขอารบิก 1 – 18 แทนหมู่ธาตุ และระบบ Chemical Abstracts Service (CAS) ซึ่งแบ่งธาตุออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่ม A และกลุ่ม B โดยกลุ่ม A เรียกว่า **ธาตุเรฟิเรนเซียม** (representative element) หรือ **ธาตุหมู่หลัก** (main-group element) มี 8 หมู่ อยู่ทางด้านซ้ายและขวาของตารางธาตุ และใช้สัญลักษณ์เป็นเลขโรมัน IA – VIIIA และกลุ่ม B เรียกว่า **ธาตุทรานซิชัน** (transition element) มี 8 หมู่ อยู่ตรงกลางของตารางธาตุ และใช้สัญลักษณ์เป็นเลขโรมัน IB – VIIIB การระบุหมู่ของธาตุในหนังสือเรียนเล่มนี้ใช้ระบบ CAS

ธาตุในหมู่ VIIIA ส่วนใหญ่มีสถานะเป็นแก๊ส อยู่ในรูปของอะตอม ไม่ว่องไวต่อปฏิกิริยาเคมี จึงเรียกธาตุในหมู่นี้ว่า แก๊สมีสกุล (noble gas) อะตอมของธาตุหมู่ VIIIA เช่น นีออน (Ne) อาร์กอน (Ar) มีเวเลนซ์อิเล็กตรอนเท่ากับ 8 ยกเว้นฮีเลียม (He) มีเวเลนซ์อิเล็กตรอนเท่ากับ 2 ส่วนธาตุในหมู่ VIIA เช่น ฟลูออรีน (F) คลอรีน (Cl) มีเวเลนซ์อิเล็กตรอนเท่ากับ 7 ธาตุในหมู่นี้อยู่ในรูปโมเลกุล ว่องไวต่อปฏิกิริยาเคมี และเมื่อเกิดปฏิกิริยามีแนวโน้มรับอิเล็กตรอน ทำนองเดียวกันจำนวนเวเลนซ์อิเล็กตรอนในอะตอมของธาตุหมู่ IA - VIA จะเท่ากับเลขหมู่ และธาตุในหมู่เดียวกันมีสมบัติทางเคมีส่วนใหญ่คล้ายกัน